

UDK 811:929 Damjanović S.

Pregledni rad

Novica VUJOVIĆ (Nikšić)

Fakultet za crnogorski jezik i književnost – Cetinje

novica.vujovic@fcjk.me

STJEPANU DAMJANOVIĆU POVODOM 70-GODIŠNJICE ŽIVOTA

Ovim prilogom *Lingua Montenegrina* obilježava sedamdeseti rođendan Stjepana Damjanovića, znamenitoga hrvatskog jezikoslovca i istaknutoga kulturnog radnika. Lijep je to povod da predstavimo Damjanovićevu novu knjigu *Novi filološki prinosi* i podšetimo na njegov golemi doprinos montenegristici, na njegove radove i naklonost koju je pokazivao prema crnogorskome jeziku, utemeljivačima montenegristike i našem ukupnom kulturnom nasljeđu. Njegovi radovi stekli su ugled širom slavističkoga svijeta.

Ključne riječi: *Stjepan Damjanović, crnogorski jezik, montenegristika, hrvatski jezikoslovci, identitet, spomenici*

Znano je današnjim proučavaocima crnogorskoga jezika i književnosti, kao i cijeloj našoj javnosti, da je montenegristika svoje naučne staze utirala odlučno, uprkos i ljudima i okolnostima koji su je spoticali. Nažalost, većina onih koji su afirmaciju imena i identiteta crnogorskoga jezika započeli prije pedesetak godina danas nije među živima (Radoje Radojević, Vojislav Nikčević, Radoslav Rotković i dr.). Ta je generacija radila u uslovima teškim za promovisanje i nametanje rečene ideje, a veliko utočište i podrška bili su im hrvatski jezikoslovci i njihove naučne studije. Značajno mjesto u nizu značajnih hrvatskih jezikoslovaca koji su pomagali razvoj montenegristike pripada Stjepanu Damjanoviću.

Stjepan Damjanović rođen je 1946. godine. Profesor je na Filozofskome fakultetu u Zagrebu od 1982, redovni član Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti od 2004. godine i predsjednik Matice hrvatske od 2014. Autor je više knjiga i stručnih i naučnih radova, a neke od knjiga su *Tragom jezika hrvatskih glagoljaša* (1984), *Staroslavenski jezik* (2005), *Hrvatska pisana kultura* (2005), *Jezik hrvatskih glagoljaša* (2008), *Novi filološki prinosi* (2014) i druge.

Damjanovićeve najnovija knjiga *Novi filološki prinosi*¹ donosi vrijedne radove o proučavanju staroslovenskoga jezika u Hrvatskoj i drugim slavističkim centrima. S tim u vezi je dragocjeno podsećanje na Damjanovićev višedecenijski rad na Katedri za staroslavenski jezik i hrvatsko glagoljštvo Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Još od studentskih dana temeljno izučava hrvatske glagoljske tekstove, bavi se pitanjem jata kao i predstandardnim hrvatskim jezikom. Slijede studije o hrvatskoj jezikoslovnoj i filološkoj tradiciji, istorijskome razvoju hrvatskoga jezika i spomenicima na osnovu kojih se proučavaju hrvatski jezik i njegova pisma. Spomenike za proučavanje jezika autor prati od najranijih kontakata slovenskih plemena sa stanovništvom rimskih provincija (Dalmacija, Panonija), kroz uticaje romanskoga, ilirsko-tračkoga, vlaškoga, mađarskoga i dr. jezičkih slojeva. Brojni su epigrafi pisani latinicom. Međutim, „najstariji hrvatskim jezikom pisani tekstovi ostvareni su glagoljicom. Povijesni dokumenti potvrđuju da je takvih tekstova bilo sigurno u X. stoljeću mada se ni jedan nije sačuvao, a od XI. do polovice XVI. stoljeća glagoljica je premoćno pismo u bilježenju hrvatskoga jezika“.² Tu se navode *Bašćanska ploča*, *Vinodolski zakonik* (XII vijek), zatim *Misal po zakonu rimskoga dvora* (kraj XV vijeka) i mnogi drugi. U tijesnome dodiru s glagoljicom na hrvatskome jezičkom prostoru od XI do XVIII vijeka trajala je upotreba ćirilice (*Humačka ploča*, *Natpis Kulina bana*, *Poljički statut*, brojni epigrafi, statuti itd.).

Kao što se u montenegristici govori o crnogorskoj redakciji staroslovenskoga jezika (potvrđena još u *Miroslavljevu jevanđelju*), tako su hrvatski naučnici opisali hrvatsku redakciju staroslovenskoga jezika s *Bečkim listićima* (XI/XII vijek) kao najstarijim spomenikom.

U knjizi *Novi filološki prinosi* nalaze se Damjanovićevi osvrti na doprinos institucija razvoju jezikoslovne kroatistike (prije svih Matica hrvatska), kao i o djelima filologa Stjepana Ivšića, Vatroslava Jagića, biskupa Štrosmajera, Radoslava Katičića i dr.

Stjepan Damjanović je ponudio i dragocjen prilog o jezičkome identitetu, odnosno o identitetu jednoga jezika (s upućivanjem na hrvatske jezičke prilike), polazeći od činjenice da je jezik nezaobilazan u raspravi o nacionalnome identitetu. Čovjek je neodvojiv od jezika, te je tako i precizan broj jezika naučnicima nedokučiv „i stoga što u mnogim primjerima nije bilo sloge o tome je li riječ o jednom ili više jezika“.³ Čini se da je neke naučnike u Crnoj Gori neophodno češće upućivati na Damjanovićev zaključak: „nije samo pitanje kako jezik sudjeluje u izgradnji identiteta, nego i kako odrediti iden-

¹ Stjepan Damjanović, *Novi filološki prinosi*, Matica hrvatska, Zagreb, 2014.

² Isto, str. 16.

³ Isto, str. 336.

titet jezika. Ta se pitanja međusobno snažno prepleću pa je govor o identitetu jezika u velikoj mjeri i govor o jeziku kao značajki nacionalnog ili kojega drugog identiteta“.⁴ S obzirom na to, jasno je zbog čega Stjepan Damjanović svojevremeno podržava Vojislava Nikčevića i recenzira njegove knjige.

Suštini identiteta jezika Damjanović prilazi i s aspekta različitih terminoloških određenja, kao i suprotstavljenih oprečnih mišljenja koja su svojevremeno podsticala žučnu polemiku o identitetu jezika i uopšte pravu da se otvori pitanje postojanja jednoga jezika ili više njih. Osobito je ta situacija kompleksnija kad imamo u vidu da su polemike uglavnom vodili lingvisti, dakle stručnjaci.

Navodeći i opisujući tzv. „model jedinstvenoga identiteta“ autor upućuje na riječi Radoslava Katičića, jezikoslovca koji je iscrpno (i na primjerima) obrazložio „da genetska klasifikacija ne uzima u obzir svu povijest jezika, nego bira i pritom se događa da dva očito različita jezika po njezinim kriterijumima imaju posve istu povijest, što dakako nije moguće“.⁵ Damjanović, s obzirom na svu argumentaciju, podržava Katičićev „model složenoga identiteta“, prema kojemu je „svaka (je) identitetska razlika važna i po njemu kao poseban jezik uvrštavamo u klasifikaciju svaki koji se makar po jednom (dakle: ili po tipološkom, ili po genetskom ili po vrijednosnom) identitetu razlikuje od drugih jezika“.⁶ Stjepan Damjanović u knjizi *Novi filološki prinosi* nudi dragocjene zaključke, utemeljeno daje obrazloženja na koja svakako vrijedi uputiti širi slavistički krug naučnika.

Montenegrizika bilježi da je Stjepan Damjanović bio dio grupe hrvatskih univerzitetskih profesora i akademika koji su, prema potvrdi profesora Milorada Nikčevića, pružili svesrdnu podršku i uključili se u organizaciju naučnoga skupa „Pola milenijuma Crnojevića štamparije“ (Zagreb, 1994). Skup je okupio najznačajnije predstavnike naučnoga života Crne Gore i Hrvatske i ostao kao trajno svjedočanstvo saradnje naučnika dviju zemalja (s druge strane, u Crnoj Gori naučni skup o Crnojevića štampariji organizovala je Crnogorska akademija nauka i umjetnosti).⁷

⁴ Isto, str. 336.

Vrijedno je na ovome mjestu reći i ovo. Povodom knjige Snježane Kordić i njenih optužbi na račun hrvatskih jezikoslovaca Stjepan Damjanović veli: „Što je važno za specijalističke jezikoslovne rasprave? – One samo neka traju. Ali je bitno pitanje zašto netko te specijalističke rasprave iz znanstvenih časopisa neprekidno prebacuje na političku liniju i onda one druge koji se suprotstavljaju proglašava politikantima, a sam je inicirao i sam je sve uveo u političanske vode“ (www.youtube.com/watch?v=REoQlyt8HKU).

⁵ Isto, str. 338.

⁶ Isto, str. 339.

⁷ Sama činjenica da 1994. godine pomenuta grupa crnogorskih intelektualaca naučni skup nije mogla održati na Cetinju ili Podgorici dovoljno govori i o mračnim vremenima i ljud-

Povodom zagrebačkoga skupa u listu Matice hrvatske (*Vijenac*) objavljeni su tekstovi Stjepana Damjanovića „Inkunabulom protiv Vampira“ i „U Gutenbergovoj galaksiji“. Međutim, najveći doprinos Stjepana Damjanovića simpozijumu jeste rad „Crnogorske inkunabule u kontekstu ranog slavenskog tiska“.⁸ Dat je u uvodu sažet pregled razvoja štamparstva od Gutenbergove *Biblije* iz 1455. (štampana na latinskome jeziku na 1282 stranice). Sve što je u narednih pedesetak godina štampano, dakle od te knjige do 1500. godine, obuhvaćeno je terminom inkunabule. Damjanović objašnjava kako je termin ušao u upotrebu u XVII vijeku. „Kao temelj terminu poslužio je latinski plural etantum ‘incunabula’ (= kolijevka, zipka, peleni).“⁹

Autor u rečenome radu polazi od pitanja koji to narodi imaju inkunabule, vodeći računa da takva pitanja, kako i sam veli, zahtijevaju oprez i preciznost. I evo Damjanovićeva preciznog zaključka: „Najsigurnijim se kriterijem čini jezik: ako su knjige tiskane na slavenskom idiomu, tj. na narodnom jeziku ili na pojedinoj redakciji staroslavenskoga možemo ih ubrojiti u slavenske, tim više što su te inkunabule služile civilizacijskim potrebama pojedinih slavenskih sredina. Po tom se kriteriju četiri slavenska naroda mogu pohvaliti tim osobitim kulturnim dostignućem: Česi, Ukrajinci, Crnogorci i Hrvati.“¹⁰ Hrvati i Crnogorci zaostajali su po mnogo čemu, pa i istorijske i kulturne prilike često im nijesu išle naruku, „ali upravo pojava inkunabula pokazuje da je riječ o sredinama s materijalnim i intelektualnim mogućnostima većim no što se obično piše i misli. Hrvati k tome imaju inkunabule na dva pisma, a za Crnogorce valja svakako istaknuti da ih tada nije bilo više

skom sunovratu, odnosno o uslovima u kojima su stvarali proučavaoci crnogorskoga jezika i književnosti. Predsjednik Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, najviše kulturne i naučne institucije u Hrvata, pozdravljajući goste iz Crne Gore ističe i ovo: „Nije lako u ovom času govoriti o znanosti, održati jedan znanstveni skup u času kad četnici napadaju Bihać i kad je do krajnje mjere ugrožena hrvatska opstojnost. Krleža je jednom rekao: U tim dugim tisućljećima jedino što je čovjek stvorio u svoju obranu bio je olovni slog. (...) Ono što nas danas opet zabrinjuje to je provala nacionalizma koji je stvoren na raspadu komunističkih sistema a usisao je sve one elemente totalitarizma. Nije to ono rodoljublje kojemu su Crnogorci bili tako privrženi i kojemu je naš najveći pjesnik Ivan Mažuranić posvetio svoju pjesan. To je naježda fašizma. (...) Kada se desila ova strašna agresija na Dubrovnik, pisao sam Crnogorskoj akademiji nauka i umjetnosti da osude taj zločin i tu strahovitu naježdu, to uništavanje sela i kulture na tom području. Međutim, nisam dobio odgovora pa sam im rekao: Ako to ne osudite, mi prekidamo sve veze s vama (Akademijom), što smo doista i učinili.“ I tako redom, u pozdravnome govoru Ivana Supeka, predsjednika HAZU (*Pola milenijuma Crnojevića štamparije*, Zbornik radova, NZCH, Zagreb, 1996, str. 256).

⁸ Stjepan Damjanović, „Crnogorske inkunabule u kontekstu ranog slavenskog tiska“, *Pola milenijuma Crnojevića štamparije*, Zbornik radova, NZCH, Zagreb, 1996, str. 43–52.

⁹ Isto, str. 44.

¹⁰ Isto, str. 44.

od 40.000, pa se njihovo uključivanje u Gutenbergovu galaksiju čini osobito velikim korakom.“¹¹

Autor se bavi i pitanjem strukture crnogorskih inkunabula. Polazi od toga da su inkunabule štampane bez naslovnice te da se na početku nalazi kolofon (podaci o mjestu, autoru, štamparu, datum itd.). Komparativnom analizom utvrđeno je da su kolofoni u našim inkunabulama iz grupe bogatih i da sadržajem uglavnom odgovaraju stanju u drugim inkunabulama. „Jedan podatak je, međutim, originalan: kaže se da je tiskara imala osam ljudi. Taj podatak dragocjen je za povijest ne samo crnogorskoga tiskarstva. On nam kazuje koliko su ljudi imale tadašnje manje tiskare, možda ona Fiolova u Krakovu ili hrvatskoglagoljske.“¹² Uz bogatstvo inicijala i ljepotu likovne opreme Damjanović kao zanimljivost ističe bilježenje godina, i to godina u našoj eri, kao i „računanje po bizantskoj eri“.¹³

Prema Damjanovićevu nalazu i štamparski znak (signet) u crnogorskim inkunabulama je osobit: zastavica s grbom Crnojevića srijeće se u Osmoglasniku-prvoglasniku i dvaput u Psaltiru.¹⁴ Činjenica da neki listovi drugih crnogorskih inkunabula nijesu sačuvani ostavlja prostor za pretpostavku da se i na njima nalazio isti znak.

Klasifikacija inkunabula po sadržaju izdvojila je 11 kategorija ili tipova, pri čemu naše inkunabule, ukrajinske i većina hrvatskih spadaju u „liturgijska djela“.¹⁵ S aspekta analize jezika zasvjedočena je mješavina „staroslavenskoga i narodnog jezika“.¹⁶ Stjepan Damjanović konstatuje manji ili veći udio narodnoga jezika i, s obzirom na to, navodi da se može govoriti o „crnogorskostaroslavenskom“, odnosno „crnogorsko-staroslavenskom“ jeziku. Nešto konkretnije Damjanović piše o vrijednosti grafema e i ě. Osvrnuo se na ranije oprečno tumačenje: srpski lingvisti (J. Grković-Mejdžor, A. Mladenović) tvrde da pomenuti grafemi imaju vrijednost e, dok crnogorski lingvista Vojislav Nikčević konstatuje da je u pitanju čitanje na crnogorski način (ijekavska sredina). Stjepan Damjanović ne daje „odrešite sudove“, pa i pored toga postavljeni problem zaokružuje uputstvom da se obazrivije koriste zaključci iz dijalektoloških ispitivanja. „Naravno da dijalektološki podaci imaju svoju vrijednost, ali se ne smije zaboraviti da je jezik knjige uvijek (bio) nešto drugo.“¹⁷ Dakle, kako hr-

¹¹ Isto, str. 45.

¹² Isto, str. 46.

¹³ Detaljnije: Isto, str. 47.

¹⁴ Detaljnije: Isto, str. 47.

¹⁵ O podjeli inkunabula koju je razradio M. Bošnjak detaljnije u: Isto, str. 48.

¹⁶ Isto, str. 49.

¹⁷ Isto, str. 50.

vatski jezikoslovac sam zaključuje, „preciznom analizom valja pokazati podudarnost ili razliku“. ¹⁸

Crnogorske inkunabule (*Oktoih prvoglasnik, Oktoih petoglasnik, Psaltir s posljedomanjem, Trebnik, Četvoroevangelje*) pripadaju zetskome periodu razvoja crnogorskoga jezika i „svjedok (su) razvijene pismenosti, prepisivačke i književne djelatnosti u Crnoj Gori toga vremena“. ¹⁹ Sve je to potvrdio rad Stjepana Damjanovića.

Prije ravno dvadeset godina štampan je zbornik radova s naučnoga skupa „Pola milenijuma Crnojevića štampanje“. Kao što smo pokazali, u njemu se prepoznaje veliki doprinos Stjepana Damjanovića – u samoj organizaciji i pripremi skupa, kao i u referatu koji je predstavio okupljenim naučnicima.

Gore je spomenuto da je Stjepan Damjanović recenzirao nakoliko izdanja (monografija i zbornika) za montenegrnistiku veoma značajnih. Vrijedno je ukratko podštetiti na taj aspekt njegova doprinosa montenegristici. Srediniom 1990-ih recenzirao je (zajedno s Radoslavom Rotkovićem i Ivanom Jurčevićem) knjigu Vojislava P. Nikčevića *Crnogorska književna raskršća*. ²⁰ Godine 2009. posthumno je objavljena knjiga *Istorija crnogorske književnosti. Od početaka pismenosti do XIII. vijeka*. ²¹ Vojislava P. Nikčevića. I iza toga izdanja Stjepan Damjanović stao je kao recenzent. Njegove sugestije i komentari bili su od velike pomoći priređivačima *Istorije*. U recenziji, u dijelu „Ocjena i prijedlog“, pored ostalog, Damjanović bilježi i ovo: „Rukopis akademika Vojislava Nikčevića *Istorija crnogorske književnosti. Od početaka pismenosti do XIII. vijeka* sažet je i obavijestan prikaz crnogorskih književnih i kulturnih početaka. Tko god ozbiljno piše o najstarijim razdobljima književne kulture kojega naroda mora problemu pristupiti multidisciplinarno i mora govoriti o pojavama o kojima ne govore istraživači novijih razdoblja književne povijesti. Tako je postupio i naš autor: uključio je u svoj prikaz dostignuća mnogih znanstvenih disciplina, ali naravno filološka (povijesnojezična i književno-povijesna) na prvom mjestu. (...) Strašću pravoga knjigoljupca Vojislav je Nikčević konzumirao opsežnu i raznoliku, po sadržaju i dosezima, literaturu te nam u ovom prikazu nudi sažetak tih spoznaja. Razumije se da usrdno podupirem da se ovaj rukopis objavi. Dobro će doći stručnjacima i onima koji se u problematiku tek uvode.“ ²²

¹⁸ Isto, str. 50.

¹⁹ Adnan Čirgić, „Istorijski razvoj crnogorskoga književnog jezika“, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Matica crnogorska, Podgorica, 2011, str. 30.

²⁰ Vojislav P. Nikčević, *Crnogorska književna raskršća*, Matica crnogorska, Cetinje, 1996.

²¹ Vojislav P. Nikčević, *Istorija crnogorske književnosti. Od početaka pismenosti do XIII. vijeka*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.

²² Stjepan Damjanović, „Recenzija *Istorije crnogorske književnosti* akademika Vojislava

Nakon naučnoga skupa „Ivan Mažuranić (1814–1890) i Crna Gora“ (Cetinje, 2009) objavljen je zbornik radova.²³ Radove za taj obimni zbornik, preko 850 stranica, recenzirao je Stjepan Damjanović. Takođe, Stjepan Damjanović recenzent je i potpisnik zbornika radova sa zagrebačkoga simpozijuma *Recepcija i novo čitanje Njegoševa djela*.²⁴ I tako redom.

Vrijedno je uz nabranje zasluga jezikoslovca Stjepana Damjanovića sve vrijeme imati na umu najprisutnije probleme s kojima se srijeće montenegrizika. Nažalost, Crna Gora XX vijeka nije imala mogućnost da kroz mlade institucije potpuno utemelji i do kraja razvije sistemsko proučavanje kulturnih i jezičkih sadržaja koji potvrđuju njen hiljadugodišnji kontinuitet. I, čini se, da nije bilo nekolicine intelektualaca (naučnika i umjetnika), koji su pisali i zborili o tim temama, naša kulturna i nacionalna istorija najviše bi se bavila borbama za oslobođenje od Osmanskoga carstva i predanjima o doseljavanju iz Hercegovine i s Kosova.

Da zaključimo. U godini kad crnogorska kultura obilježava milenijum od smrti Svetoga Vladimira, dikljanskoga vladara čije je žitije ugrađeno u početke naše književnosti, više bi nego dragocjeno bilo ugostiti profesora Stjepana Damjanovića na Fakultetu za crnogorski jezik i književnost i omogućiti studentima i profesorima da slušaju njegova predavanja. Jednako bi vrijedno bilo s profesorom obići lokacije na kojima se nalaze naši srednjovjekovni spomenici. No ako bi posetio lokacije oko Skadarskoga jezera, spomenike na Crnogorskom primorju i ševeru Crne Gore, sigurni smo da bi i sam profesor bio začuđen nemarom i neznanjem zbog kojih kulturna dobra propadaju. Ne bismo mu mogli objasniti ni očiglednu namjeru crkve da manastirske i crkvene objekte doziđuje, prezidiđuje i preslikava bez ikakva uvida struke i odobrenja crnogorskih nadležnih institucija.

Da bi se u montenegristici pravilno iskoristili rezultati Damjanovićeve naučnoga rada dio ozbiljnoga pristupa pitanjima iz istorije crnogorskoga jezika moraju biti i rasuti spomenici, krmčije koje se u drugim centrima čuvaju i predstavljaju kao dokaz jezičkoga i kulturnoga nasljeđa drugih sredina. Jasno je da je nemoguće sve što je odnešeno s crnogorskoga jezičkog prostora vratiti (o tome i nije riječ), međutim neoprostivo je ne pisati o tim spomenicima. S tim u vezi je i pravljenje jasne razlike između pisma, dakle onoga što srijeće-

Nikčevića”, *Lingua Montenegrina*, br. 4, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str. 520–521.

²³ *Ivan Mažuranić (1814–1890) i Crna Gora*, Zbornik, ur. Milorad Nikčević, HCDP „Croatica – Montenegrina“, CKD Montenegro-Montenegrina, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje – Osijek, 2009.

²⁴ *Recepcija i novo čitanje Njegoševa djela*, CKD „M-M“, HCDP „Croatica-Montenegrina“, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Društvo hrvatskih književnika, Osijek – Cetinje – Zagreb, 2014.

mo u tekstu – i jezika, o čemu je, kako viđesmo, pisao i Stjepan Damjanović. Srećna je okolnost što su neki od crnogorskih naučnika-izopštenika imali podršku uglednih hrvatskih jezikoslovaca. Uza Stjepana Babića, Dalibora Brozovića, Radoslava Katičića, Josipa Silića i mnoge dr. Stjepanu Damjanoviću pripalo je posebno mjesto. Damjanović je zajedno sa spomenutim kolegama iz Hrvatske udario trajan pečat na razvoj i napredovanje montenegrizike. Ta činjenica sve u Crnoj Gori obavezuje ne samo da (re)interpretiramo njihove zaključke, već nam je, prije svega, neophodno rezultate njihova rada učiniti dostupnim istraživačima i studentima, nadograđivati ih, pa i preispitivati u kontekstu novih naučnih saznanja.

Citirana literatura:

- Čirgić, Adnan: „Istorijski razvoj crnogorskoga književnog jezika“, *Crnogorski jezik u prošlosti i sadašnjosti*, Institut za crnogorski jezik i književnost, Matica crnogorska, Podgorica, 2011.
- Damjanović, Stjepan: „Crnogorske inkunabule u kontekstu ranog slavenskog tiska“, *Pola milenijuma Crnojevića štamparije*, Zbornik radova, NZCH, Zagreb, 1996, str. 43–52.
- Damjanović, Stjepan: *Novi filološki prinosi*, Matica hrvatska, Zagreb, 2014.
- Damjanović, Stjepan: „Recenzija Istorije crnogorske književnosti akademika Vojislava Nikčevića“, *Lingua Montenegrina*, br. 4, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009, str. 515–523.
- *Ivan Mažuranić (1814–1890) i Crna Gora*, Zbornik, ur. Milorad Nikčević, HCDP „Croatica – Montenegrina“, CKD Montenegro-Montenegrina, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje – Osijek, 2009.
- Nikčević, Vojislav P.: *Istorijacrnogorske književnosti. Od početaka pismenosti do XIII. vijeka*, Institut za crnogorski jezik i jezikoslovlje „Vojislav P. Nikčević“, Cetinje, 2009.
- Nikčević, Vojislav P.: *Crnogorska književna raskršća*, Matica crnogorska, Cetinje, 1996.
- *Recepcija i novo čitanje Njegoševa djela*, CKD „M-M“, HCDP „Croatica-Montenegrina“, Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Društvo hrvatskih književnika, Osijek – Cetinje – Zagreb, 2014.
- Supek, Ivan: Pozdravni govor, *Pola milenijuma Crnojevića štamparije*, Zbornik radova, NZCH, Zagreb, 1996, str. 256.

Novica VUJOVIĆ

**TO STJEPAN DAMJANOVIĆ,
ON THE OCCASION OF 70 YEARS OF LIFE**

Through this paper, *Lingua Montenegrina* marks the seventieth birthday of Stjepan Damjanović, renowned Croatian linguist and prominent cultural worker. It is an appropriate occasion to introduce one of the newest Damjanović's books, *Novi filološki prinosi*, reminding the public of his major contribution to Montenegristics, affection he showed towards the Montenegrin language, founders of Montenegristics and our overall cultural heritage. His works have gained a reputation throughout the Slavic world.

Key words: *Stjepan Damjanović, Montenegrin language, Montenegristics, Croatian linguists, identity, monuments*